

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA OBRAZLI XOTIRANING RIVOJLANISHI

Toshmatova Ziroat

Bag'dod pedagogika kolleji o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6573171>

Annotatsiya: Ongimiz aks ettirgan narsalarni mustahkamlash, saqlab qolish va keyinchalik esga tushirishdan iborat bo'lgan aqliy faoliyat xotira deyiladi. Xotira bola hayotining birinchi kunlaridanoq o'sa boshlaydi. Xotira nerv sistemasining o'sihsi bilan birga, tarbiya va turli faoliyat (o'yin, o'qish, mehnat) hamda nutq vositasi bilan aloqa qilish jarayonida o'sib, takomillashib boradi. Xotira ta'limning asosiy shartidir.

Kalit so'zlar: harakat xotirasi, emotsional (hissiy), obrazli va sôz- mantiqiy xotira, aqliy rivojlanish, xotira hajmi, xotira sifati.

Xotira materialni yodlash, saqlash va ko'paytirish funksiyalarini bajaradigan psixik jarayon hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalik -bu bolaga atrofdagi haqiqat bilan tanishish imkoniyatini beradigan barcha aqliy jarayonlarning jadal rivojlanish davri. Maktabgacha yoshdagi bolalarda xotiraning barcha qobiliyatlari yuqori darajada namoyon bôladi va bu yoshdagi bolalarda rivojlanish tezligi bilan xotira boshqa qobiliyatlardan ustun turadi.

Bolalarda tabiiy xotiraning jadal rivojlanayotganini ularning she'r yodlashlari, topishmoqlarni sanashlari, eshitgan ertaklaridan esda qolgan voqealarni gapirishlari biror rasmni kôrib unda ôziga ğayrioddiy tuyilgan narsa haqida mulohaza yuritishidan bilsa bôladi. Bolalar yorqin, diqqatni jalb qiladigan chiroyli va ğayrioddiy narsalarni beixtiyor eslab qoladilar va keyinchalik beixtiyor eslaydilar.

Bolalarning aqliy rivojlanishini kuzatishlar va tadqiqotlar shuni kôrsatdiki, xotira bolaning yoshiga qarab rivojlanadi va hajmi, sifati jihatidan ôzgarib boradi. Xotiraning hajmi deganda bolalar katta bôlgan sari ularning xotirasida juda kôplab narsalarni eslab qola oladi va hatto murakkab hodisalarni ham. Xotiraning sifati esa qancha foydali narsalarni xotirasida saqlashi bilan bog'liq keyinchalik bu bilimlar bolaning shaxsiy tajribasiga aylanadi.

Biz bilamizki, xotiraning ko'proq faoliyatida ko'rinadigan psixik aktivlik xarakteriga ko'ra 4 turi mavjud: harakat, emotsional (hissiy) obrazli va sôz- mantiqiy. Yana faoliyat maqsadi xarakteriga kôra esa: ixtiyoriy va ixtiyorsiz bo'ladi. Bulardan maktabgacha yoshdagi bolalarda obrazli xotirani rivojlantirish muhim va foydali hisoblanadi. Shuning uchun bolalarda obrazli xotirani

rivojlantirishda barcha mas'uliyat tarbiyachi bilan birga ota-onaning zimmasiga yuklatiladi.

Nimaga aynan obrazli xotira ?Chunki bu yoshdagi ba'zi bolalarda she'r yodlash ertak shu kabi narsalarni eslab qolish qiyin bo'ladi. Chunki bular bolalarga majburiy xotira orqali eslab qoldiriladi. Ammo ular oilasida yoki kôchada tasodifan guvoh bo'lgan voqealarni kattalarga nisbatan barcha mayda tafsilotlarigacha eslab qoladilar. Chunki bunga ular ôz kôzlari bilan guvoh bo'lgan .Bundan ko'rinadiki, ularga har bir narsani obrazlar ,turli xil harakatlar orqali o'rgatish yuqori samara ko'rsatadi .Obrazli xotira tasavvurlar tabiat va hayot manzaralari shuning bilan birga tovushlar ,hidlar ,ta'mlar bilan bog'liq xotiradir.

Obraz xotirasi orqali materiallar birinchi signallar tarzida ya'ni ko'rish,eshitish,harakat,tuyush va boshqa sezgilari orqali his qilib tasavvur qiladi.Bolalar yodlashi kerak bo'lgan yoki eslab qolishi kerak bo'lgan narsalar haqida ota -onalar yoki tarbiyachilar bolalarda tasavvur hosil qildirish kerak. Turli xil o'yinlar va mashqlar (rasmli, raqamli ,matnli) maktabgacha yoshdagi bolalarning xotirasini rivojlantirishda samarali usullar hisoblanadi .Chunki bolalarda xotiraning yuqori darajada rivojlanishi keyingi aqliy rivojlanishi uchun poydevor bo'ladi.

Xotirasi to'liq rivojlangan bolalarda boshqa qobiliyatlar ham rivojlanadi. Ular maktabga borgandan keyin yangi, katta hajmli ma'lumotlarni ham oson eslab qola oladilar. Yangi bilimlarni o'zlashtirishida hech qanday muammo bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Ontogenez psixologiyasi. E.G'oziyev. Toshkent.2010 y.
2. Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya. Z.T.Nishanova va boshqalar. Toshkent.2018 y.
3. Maktabgacha ta'lim bolalar psixologiyasi. Toshkent. 2010 y.
4. P.I.Ivanov, M.E.Zufarova. Toshkent. 2014 y.